

Inundatie van de Westerbroekstermadepolder in de herfst van 1998

Egbert Boekema

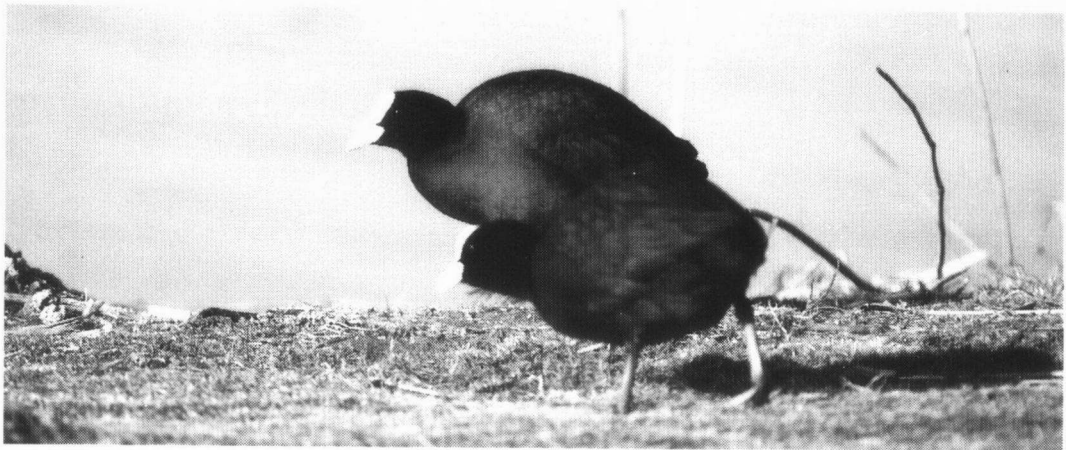
De hoogtekaart van Groningen laat zien dat een betrekkelijk groot deel van de provincie te laag ligt om zonder bemaling droog te blijven. Een stelsel van kanalen en meren doet daarom dienst als boezem, waarop de diverse polders hun water lozen. Via spuisluisen bij Lauwersoog, Delfzijl en Nieuwe Statenzijl raken we het overgrote deel van ons overtollige water, en dat van Drenthe kwijt. Alleen bij harde (noord)westenwind zakt het zeewater te weinig om de spuisluisen open te kunnen zetten. Hierdoor kan het peil in de boezem stijgen. Dit gaf vóór 1968 nog wel eens aanleiding tot nattigheid in de lager gelegen delen van het achterland. Sommige polders stonden 's winters vaak langdurig onder water, zoals de polder 'Het Oosterland' naast Frieseveen. Bij vorst leverde dit een prachtige ijsvloer op. Sinds de aanleg van de Lauwersmeer is dit echter verleden tijd, omdat de buffercapaciteit van de boezem hierdoor enorm werd vergroot.

Door een samenloop van extreem ongunstige omstandigheden, te weten langdurige regenval, aanhoudende westenwind en dood tijd, waardoor bij eb het water te weinig zakt, was het eind oktober '98 niet meer mogelijk om voldoende water weg te spuien. De situatie werd op diverse plaatsen kritiek, onder andere rond de stad Groningen en langs het Winschoterdiep. Op het Zuidlaardermeer werd op 29 oktober de hoogste waterstand bereikt, +135 cm, 73 cm boven het normale peil. Zandzakken alleen leken onvoldoende waarborg tegen dijkdoorbraak en er werd besloten polders onder water te zetten. Op 28 oktober werd de dijk van de Westerbroekstermadepolder (WBMP), twee kilometer ten noorden van het Zuidlaardermeer, op 3 plaatsen doorgestoken waardoor deze polder langzaam volliiep. Door de kleine afmetingen (200 ha) had dit nauwelijks effect maar het onder water zetten van de Onner- en Oostpolder (1200 ha) en de Tussenklappenpolder bij Muntendam (500 ha; 29 oktober) gaf wat meer soelaas. Doordat tevens in de dagen daarna kon worden gespuid, ging de druk van de ketel. Omdat het recent niet was voorgekomen dat de polders tussen Haren en Hoogezand onder kwamen te staan leek het interessant om de aantalsfluctuaties van watervogels vast te leggen door 1-2 tellingen per week. De Tussenklappenpolder was overigens in 1992 al eens onder gelopen (Loots 1992), maar toen per ongeluk.

De situatie vóór de inundatie

De WBMP is eigendom van de stichting Het Groninger Landschap en bestaat, enkele jaren

na de inrichting, uit vochtig grasland met wat uitgegraven plasjes en een oude meander van de Hunze. Door middel van jaarrondbegrazing (stand oktober 1998: 31 Konikpaarden en 77 Schotse Hooglanders) wordt de vegetatie kort gehouden. Grote delen bestaan desondanks uit verruigd gras met veel rietgras en pitrus dat nauwelijks wordt gegeten. Rond de plasjes ruikt de lisdodde op, maar echte opgaande begroeiing is er niet. Door de hoge waterstand was 1998 een goed seizoen voor de broedvogels. De traditionele algemene weidevogels laten het wat afweten, want die houden meer van een goed verzorgde grasmat met veel regenwormen. Voor Scholekster (5 paren), Kievit (21 paren) en vooral Grutto (4 paren) pakt de verruiging dus ongunstig uit. Diverse schaarse soorten doen het duidelijk beter en maken de polder tot een waardevol vogelterrein. De interessantste broedvogelsoorten in '98 waren Zomertaling (6 paren), Krakeend (5), Kwartelkoning (2), Waterral (2), Porseleinhoen (15 !), Tureluur (15), Watersnip (11 !), Wulp (1), Visdief (3) en Snor (1). Na het broedseizoen zaten op de diverse plasjes groepen eenden, echter niet zoveel als op bijvoorbeeld het Hoeksmeer, vanwege een te klein oppervlak van aaneengesloten open water. Smient en Wintertaling waren in september/oktober het talrijkst met maximale aantallen van resp. 550 en 750 exemplaren. In augustus waren er 8 Lepe-laars en liepen er verscheidene Waterrallen en Porseleinhoenders voor de Kiekhörn (de schuilhut in het zuiddeel van de polder).

Maximaal 415 Meerkoeten kwamen op het voedsel af.

Foto Johan de Jong

De situatie ná de inundatie

Nadat het vee overhaast in veiligheid was gebracht stroomde de polder vanaf 28 oktober langzaam onder. De tweede dag was het peil slechts ca 40 cm gestegen en stond het water in de boezem nog 50 cm hoger. Maar in de dagen daarna verdween de polder voor 99% onder water. Alleen delen van de centrale zandrug bleven droog. Hierop zaten ca 17 hazen door het water ingesloten. Deze hebben er ca 20 dagen gezeten, waarna ze via het ijs konden wegkomen. Niet alle Hazen hebben het er levend afgebracht; tenminste drie kadavers werden gevonden. Ergens tussen 8 en 11 november werden de gaten in dijk gedicht en begon het gemaaltje aan de dijk van het Foxholstermeer met het leegpompen. Vanwege de geringe capaciteit verliep dit erg traag; ongeveer anderhalve cm per dag. Eind december was het water ca 60 cm gezakt, maar stond het peil nog ca 30 cm hoger dan normaal.

Wat deden de vogels?

Blauwe Reiger

Op 29 oktober, een dag na de inundatie, zaten er 15 reigers in de half ondergelopen polder, vooral langs de randen aan de Hunzedijk. Twee dagen later waren er zelfs 20 en ook een Grote Zilverreiger. Op 6 november waren er nog maar twee reigers en daarna bleven de aantallen ongeveer zo laag. Vanwege het lage aantal tijdens het grootste deel van de inundatie lijkt het erop dat de reigers niet

zozeer op vis afkwamen, maar wel op de kleine zoogdieren (muizen, mollen, woelrat-ten) die op de vlucht voor het wassende water waren.

Duikenden

Vóór de inundatie zaten er geen duikenden in de polder. Weliswaar broedden er 6 paren Kuifeenden, maar deze verdwenen na de broedtijd. Twee Tafeleenden op 29 oktober betekenden de eerste exemplaren van een nieuwe soort. Op 6 november waren er al 45 en tevens 55 Kuifeenden. In de loop van november stegen de aantallen verder tot 154 Tafels en 180 Kuifeenden op de 14^e. Vanwege een korte vroege vorstinvall, waarbij 80% van het water dichtvroom, waren er op 20 november weinig overgebleven, maar na dooi- invall steeg het aantal weer tot 130 Tafeleenden en 35 Kuifeenden op 24 november. Dat was de laatste goede dag, in december kwamen de aantallen niet meer boven de 20 uit. Duikende eenden foerageerden door de gehele polder, het meest op de kleiige en recent nog gemaaide percelen en het minst op de venige percelen met Liesgras en Pitrus. Dit veronderstelt dat ze vooral op verzopen wormen (en insectenlarven?) aan het foerageren waren.

Kleine aantallen Brilduikers zaten op het diepste deel van de WBMP, met een piek van 28 op 28 november. Verder zwommen er op 14 november 3 Toppereenden rond. Behalve de duikenden kwamen Meerkoeten (maximaal 415 op 20 november) vermoedelijk op hetzelfde voedsel af; op alle dagen waren

actief duikende groepen te zien. Het maximum van deze soort vóór de inundatie was 260 op 26 januari 1975.

Zwemeenden

In de gemeenten Haren en Hoogezand-Sappemeer concentreren Wilde Eenden zich in het winterhalfjaar op de meren en plassen. Overdag zitten ze slechts in geringe aantallen in de polders. De WBMP (maximum: 180 op 18 december 1975) vormt daarop geen uitzondering. Meestal zit er 's winters geen enkele Wilde Eend in de polder, en pas in februari komen ze terug in de slootjes. De aantallen op het naastgelegen Foxholstermeer zijn doorgaans eind december-januari het hoogst en van een korte vorstival trekken Wilde Eenden zich niet zoveel aan. De aantallen in de WBMP liepen na de inundatie gestaag op: van 300 op 29 oktober, via 550 op 8 november naar 1080 op 28 november en tenslotte 1300 op 24 december. Dit maximum was dus vele malen hoger dan er ooit was waargenomen. De Wilde Eenden foerageerden deels in de polder, mogelijk 's nachts deels erbuiten.

De Smient was tijdens de inundatie de talrijkste eend. Op 29 oktober waren er 500, ongeveer zoveel als ervoor, daarna stegen de aantallen geleidelijk tot 4200 op 24 december. Tijdens de vorstival was er een flinke dip, met slechts 630 vogels op 28 november. Opvallend veel Smienten werden grondelend gezien; er werd dus duidelijk van het gebied gebruik gemaakt. Mogelijk dat eiwitrijke losgeweekte plantenwortels in de slappe bodem het doel waren. Maar ook onkruidzaden zullen wel zijn opgesneebberd, net als Wintertalingen dat doen. Vóór de inundatie was 1400 het maximum, op 17 april 1994. Dit betrof grazende Smienten langs de dijk van de Hunze.

De aantallen van de Wintertaling namen na de inundatie nog een beetje toe tot 925 op 11 november. De Wintertaling is echter een herfstsoort en niet 'winterhard'. Na de vorstival waren de meeste dan ook snel vertrokken en bleven er maximaal 100 over. Ook de Slobeend (maximaal 60) is geen echte wintervogel, en de inundatie kwam duidelijk nadat de meeste vogels al waren doorgetrokken. Ditzelfde gold in nog sterkere mate voor de steltlopers, die nauwelijks meer aanwezig waren.

Meeuwen

Alleen op 29 oktober waren er veel meer meeuwen dan gewoon, met als uitschieter 288 rondfladderende Kokmeeuwen. Toch betekende dit geen nieuw maximum; in het natte voorjaar zaten er 670 Kokmeeuwen op 11 april. De rondvliegende meeuwen waren duidelijk op zoek naar op het oppervlak drijvend voedsel. Op 11 november vloog er een Dwergmeeuw tussen. In de naastgelegen Onnerpolder waren er op 14 november zelfs zeven Dwergmeeuwen boven het water, een ongewoon verschijnsel in het binnenland.

Behalve eerder genoemde watervogels verbleven kleine aantallen Pijlstaart (max 80), Wilde Zwaan (8), Kleine Zwaan (10), Knobbelzwaan (6), Nonnetje (2), Canadese Gans (12) en Dodaars (1), Zilvermeeuw (10) en Grote Mantelmeeuw (9) in de polder. Er waren nauwelijks Kolganzen overdag. Ongeveer 5-10 Buizerds langs de randen en op de hoogste delen completeerden het beeld.

Vergelijking met de Onnerpolder

De Onner- en Oostpolder stonden eveneens enige tijd onder water, maar vielen door de inzet van extra pompen eerder weer droog. De Oostpolder bij Noordlaren was op 15 november al weer toegankelijk. Op de nog kletsnatte weilanden zaten honderden meeuwen, meest Kokmeeuwen. De dieper gelegen Onnerpolder was ca 18 dagen later weer grotendeels droog. Een groot deel van de Onnerpolder was vanaf de Hunzedijk redelijk te overzien. Op 8 november waren er behalve veel Kokmeeuwen alleen wat zwanen en enkele tientallen eenden. Op 14 en 28 november, toen het water was gezakt, zaten er veel grotere aantallen. Maximaal ging het om 450 Wilde Eenden, 950 Smienten, 115 Kuifeenden, 26 Tafeleenden en 7 Brilduikers. Hetzelfde beeld dus zoals in de WBMP, maar met absoluut en relatief (grotere oppervlakte) iets geringere aantallen. De Wintertaling (maximaal 30) bleef duidelijk achter, vermoedelijk vanwege het ontbreken van plantenzaden in de cultuurgraslanden. Ook de Meerkoet (maximaal 30) was niet talrijk. De meeuwen deden het wel beter, vermoedelijk vanwege uitgespoelde regenwormen en andere dierlijke prooi.

Conclusies

Vogels staan erom bekend snel in te spelen op nieuw ontstaan voedselaanbod. De inundatie bood opvallend veel vogels een snelle hap. Verder gaf de polder goede rustcondities. Veel vogels zijn vermoedelijk uit de buurt weggezogen, want op het Foxholstermeer was niets te zien. Maar een belangrijk deel moet van veel verder weg zijn gekomen en werd naar beneden gelokt door de uitzonderlijke plas-dras situatie. Hierop duiden de toevallige migranten (Grote Zilverreiger en Dwergmeeuw). Inundatie kunnen we zien als een vorm van dynamiek. In het algemeen is dynamiek goed voor watervogels, want zonder wisselingen in het waterpeil groeien moerasgebieden snel dicht met een monotone ruige begroeiing van Riet, Rietgras, Pitrus en

bestand zijn tegen hoge waterstand. Het gaat er dus om of door middel van beheer de verruiging goed bij te sturen is. In de WBMP is gekozen voor een jaarrondbegrazing. Hoe dit op langere termijn gaat uitpakken moet worden afgewacht. Duidelijk is wel dat voor alle zoogdieren, van paard via haas tot muis de inundatie een kleine ramp was. Alleen tientallen bisamratten, met geweldige bouwsels, bleven achter. Of inundaties in de toekomst vaker voor zullen komen, is moeilijk te zeggen. Door gaswinning en inklinkende bodem daalt het centrale deel van Groningen steeds verder. Hierdoor kan vaker wateroverlast voor gaan komen. Als er geen gemalen aan de kust worden bijgebouwd lijkt de kans op herhaling binnen enkele tientallen jaren van een crisissituatie niet uitgesloten. Het vol

Kleine aantallen Wilde Zwanen verbleven in de polder.

Foto Johan de Jong

Liesgras en andere grassen. De meeste watervogels hebben juist afwisseling nodig met pioniervegetaties, die veel zaadproductie geven en verder slikrandjes en korte begroeiing. Pas ontstane moerasgebieden trekken dan ook altijd meer vogels dan natte biotopen die zonder duidelijk beheer aan hun lot worden overgelaten. Want daar neemt de vegetatiesuccessie het heft in handen. Inundatie is echter wel een zeer radicale manier van verhoging van de dynamiek. Vermoedelijk is de invloed op de vegetatie op korte termijn gunstig; in het voorjaar zullen op de plekken die een half jaar onder hebben gestaan de lage grassen volledig zijn afgestorven en kunnen we weer steltlopers op het slik verwachten. Maar op langere termijn winnen de Rietgras- en Pitrusplanten terrein, omdat die beter

laten lopen van een polder zoals de WBMP biedt echter weinig soelaas, hooguit een paar centimeter peilverlaging in de omgeving. Dit in tegenstelling tot de veel diepere (en grotere) Tussenklappenpolder. De kans dat in de toekomst de WBMP nog eens helemaal onderstroomt lijkt daarom niet zo groot.

Literatuur

J. Loots (1992) Watervogels ontdekten de "Tussenklappenpolder" *Grauwe Gors* 20, 12-13..

*Egbert Boekema
Jupiterstraat 99
9742 EV Groningen
tel. 050-5772643*